

Ska vi tala finska?

En idéskrift för finskan i Sverige

Leena Huss

Ska vi tala finska?

En idéskrift för finskan i Sverige

Leena Huss

© Leena Huss / Hugo Valentin-centrum
Foto, omslag och layout: Kai Kangassalo
Översättning från finska till svenska: Kotoba / Mattias Huss
ISBN 978-91-86531-01-0
NAMIS-SERIEN, 5. Uppsala: Hugo Valentin-centrum
Rapporter från Finskt Språk- och Kulturcentrum, 10

Innehåll

Förord ... 7

Varför behövs en revitalisering av finskan i Sverige? ... 9

Finskan är ett av Sveriges nationella minoritetsspråk ... 9

Finskans användningsområden i Sverige ... 10

Sverigefinnarna har skäl till oro ... 11

...men också till tillförsikt ... 11

Vem har ansvaret för finskans revitalisering? ... 12

Vad kan jag göra för egen del? ... 12

Vi är många och olika ... 13

Börja redan idag! ... 14

Finska språkets revitalisering i praktiken ... 15

Sverigefinska barn och familjer ... 15

När båda föräldrarna talar finska ... 17

När den ena föräldern talar finska och den andra svenska eller något annat språk ... 17

När föräldrarna inte är finskspråkiga men vill att deras barn ska lära sig finska ... 18

Det är vanligt att blanda språken ... 18

Språken utvecklas på olika sätt och i olika takt ... 19

När barnet vägrar tala finska ... 20

Lär ut finska till andra ... 20

Uppmana finsktalande att tala finska med ditt barn ... 20

Ditt barn kan få modersmålsstöd i förskolan och modersmålsundervisning skolan ... 21

Samla information om modersmålsundervisning och tvåspråkig undervisning ... 22

Annat som kan stärka språket ... 22

Sverigefinska ungdomar ... 23

De unga ska vara med och bestämma ... 23

Viktigt med förnyring av föreningarnas medlemskår ... 24

Sverigefinska seniorer ... 24

Sverigefinska organisationer ... 24

Alla behövs oavsett språkkunskaper ... 25

Föreningarna ska sprida aktuell basinformation ... 25

Föreningarna är med och utvecklar minoritetspolitiken ... 25

<i>Den sverigefinska kulturen ...</i>	26
Kultur från båda länderna, på båda språken ...	26
Lär känna kulturutbudet ...	26
Finskspråkig kultur för skolor och förskolor ...	27
<i>Att tala finska med andra sverigefinnar ...</i>	28
”Ska vi tala finska?”-pins ...	28
Ett nätverk av ”finska rum” ...	28
Språkguider till förskolor och ”finska rum” ...	30
Ska vi byta språk? ...	31
IT skapar nya möjligheter ...	31
Sverigefinska databanker ...	31
Sverigefinska förebilder ...	32
Sverigefinska kulturstipendier för barn och unga ...	32
<i>Minoritetssamarbete är en styrka! ...</i>	33
Internationellt minoritetssamarbete för ungdomar ...	33
Viktigt att informera effektivt ...	33

Samhället har ett ansvar – vad kan vi göra själva? ... 33

<i>Förskolan och skolan ...</i>	34
<i>Lärarna är grunden för undervisningen ...</i>	35
<i>Undervisning och forskning på högskolenivå ...</i>	35
<i>Folkhögskolor och studiecirklar ...</i>	36
<i>Finska språket i medierna ...</i>	36
<i>Finskspråkig service i kommunerna ...</i>	37
<i>Svenska kyrkans finskspråkiga verksamhet ...</i>	37
<i>Språkvård ...</i>	37
<i>Viktigt att informera ...</i>	38
<i>Kompensera bristen på statistik med egna kartläggningar ...</i>	39

Slutligen: Varför byter människor språk? ... 39

<i>Arvet från assimilationspolitiken ...</i>	39
<i>Många vill återerövra det finska språket ...</i>	39
<i>Finskan är ett gammalt språk i Sverige ...</i>	40
<i>’Tredje generationsfenomenet’ ...</i>	40
<i>En gemensam uppgift ...</i>	41

Dokument ... 42

Litteratur ... 42

Webbadresser ... 43

Förord

Ska vi tala finska? En idéskrift för finskan i Sverige är en rådgivande handbok avsedd för alla som vill stödja användningen av finska i Sverige: finskspråkiga, svenskspråkiga och andra, privatpersoner likaväl som föreningar och myndigheter. Att stärka finskans ställning och kunskaperna i finska är en så stor uppgift att vi behöver hjälp från alla, även från dem som inte själva talar finska. Arbetet får inte lämnas till enbart föreningsaktiva och s.k. experter, utan alla som kan och vill måste delta! Syftet med denna handbok är att presentera hur man själv på olika sätt kan stärka kunskaperna i finska och finskans ställning i Sverige. Boken tar också upp exempel på hur man lyckats revitalisera språk på andra håll. Vi måste hitta sätt som passar de finskspråkiga i Sverige och andra som intresserar sig för finskan.

Tanken om en handbok för revitalisering väcktes i Sverigefinska språknämnden. År 2003 grundade man en språkpolitisk arbetsgrupp som började driva ärendet vidare. Nordiska språkrådet bidrog finansiellt till arbetet med handboken. Utgångspunkten för projektet var ett seminarium dit språkpolitiskt intresserade språkvårdare och språkforskare bjödits in. Flera av dem hade tidigare deltagit i formulerandet av olika typer av språkprogram och betänkanden och fick till uppgift att bistå arbetsgruppen med råd och idéer inför det kommande arbetet. Sverigefinländarnas delegation deltog från första början i den språkpolitiska arbetsgruppens verksamhet och gav sitt stöd till handboksprojektet. När det första manuset var färdigt hjälpte representanter för olika sverigefinska grupper till med att bearbeta det, föreslog tillägg och kom med nya idéer. Jag vill rikta ett hjärtligt tack till dem för allt stöd. Ett alldeles särskilt tack förtjänar Raija Kangassalo, vars insats under skrivandets slutskede var synnerligen viktig. Jag vill också tacka Statens kulturråd, som beviljade medel för publiceringen av handboken, samt Finskt språk- och kulturcentrum vid Mälardalens högskola och Hugo Valentincentrum vid Uppsala universitet, som i samarbete med varandra fann en lämplig utgivningskanal för handboken.

Denna handbok handlar om revitaliseringen av det finska språket. Revitalisering innebär att ett språk som har försvagats i samhället börjar stärkas på nytt exempelvis genom att det börjar användas på fler områden än tidigare och genom att fler människor får möjlighet att lära sig språket.

I handboken används bland annat begreppen sverigefinne och sverigefinska. Benämningen sverigefinne syftar i handboken på en person med finländskt ursprung som är permanent bosatt i Sverige, och sverigefinska på den finska som talas av sverigefinnar.

Min förhoppning är att boken ska inspirera sverigefinnar och även andra som bor i Sverige till att använda och stödja användningen av det finska språket. Den centrala principen i den minoritetspolitik som antogs av riksdagen 1999 är att minoritetsspråken och minoritetskulturerna är en del av Sveriges nationella kulturarv och att deras bevarande och utveckling ska tryggas med gemensamma ansträngningar.

Ett språk måste användas för att bevaras. Uppgiften för sverigefinnar och andra som bor i Sverige är att se till att finskan faktiskt används som modersmål, andraspråk, främmande språk, officiellt språk, skolspråk och hemspråk så mycket och i så många sammanhang som möjligt. Bara så kan vi säkerställa att finskan överförs från generation till generation även i framtiden.

Uppsala den 1 mars 2010

Leena Huss

Varför behövs en revitalisering av finskan i Sverige?

Det har konstaterats att många minoritetsspråk håller på att försvinna, och utvecklingen väntas fortsätta om inget görs för att förhindra det. Därför har exempelvis Europarådet börjat rikta tydligt stöd till de små språken i Europa och sprida information om att de är en viktig del av vårt gemensamma kulturarv. Norge, Sverige, Finland och Danmark har ratificerat Europarådets ramkonvention om nationella minoriteter och stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Utifrån detta började man utforma en helt ny minoritets- och minoritetsspråkspolitik i Sverige år 2000. År 2006 fick Institutet för språk och folkminnen ansvaret för den officiella språkpolitiken för alla Sveriges olika språk. Syftet med denna politik är att främja den språkliga mångfalden och ge särskilt stöd åt de fem nationella minoritetsspråken: samiska, finska, meänkieli, jiddisch och romani.

Finskan är ett av Sveriges nationella minoritetsspråk

Finska är ett av Sveriges nationella minoritetsspråk, och det stöds av två olika lagar. Den ena av dem är Språklag (SFS 2009:600), som trädde i kraft 2009 och som gäller svenskan, de nationella minoritetsspråken, teckenspråket och övriga modersmål som används i Sverige. Enligt språklagens §14 har de som tillhör nationella minoriteter rätt att ”lära sig, utveckla och använda” sitt eget språk. Denna rätt gäller i hela landet. Den andra lagen heter Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2009:724) och trädde i kraft i början av 2010. Enligt den omfattar det s.k. finska förvaltningsområdet 23 kommuner i Stor-Stockholm och Mälardalen samt i norra Sverige.¹ I dessa kommuner kan finska användas i kontakter med myndigheter och kommunerna är skyldiga att erbjuda dem som så önskar finskspråkig barn- och äldreomsorg. Även utanför förvaltningsområdet har enskilda personer rätt att använda finska i kontakter med myndigheter och att få äldreomsorg på finska om kommunen har tillgång till språkkunnig personal. Dessutom har finskspråkiga alltid rätt att använda finska i skrift i kontakter med Riksdagens ombudsmän, Justitiekanslern, Försäkringskassan, Skatteverket, och Diskrimineringsombudsmannen i ärenden i vilka den enskilde är part eller ställföreträdare för part.

1 Botkyrka, Eskilstuna, Gällivare, Haparanda, Hallstahammar, Haninge, Huddinge, Häbo, Kiruna, Köping, Pajala, Sigtuna, Solna, Stockholm, Södertälje, Tierp, Upplands-Bro, Upplands Väsby, Uppsala, Älvkarleby, Österåker, Östhammar och Övertorneå. I skrivande stund har bl.a. Västerås och Borås kommuner ansökt om att frivilligt få ansluta sig till förvaltningsområdet, och Surahammars kommun har fattat ett beslut enligt vilket den kommer att ansöka om att få ingå i förvaltningsområdet.

Det finska språkets användningsområden i Sverige

Sverigefinnarnas möjligheter att använda finska språket varierar beroende på exempelvis bostadsort, yrke och ålder. Även utanför det finskspråkiga förvaltningsområdet är det hos vissa myndigheter och verk möjligt att utträta sina ärenden på finska. En undersökning som den före detta Sverigefinska språknämnden lät göra visar att en del av de statliga och kommunala verken även upprätthåller finskspråkiga webbplatser, om än av mycket varierande kvalitet. De flesta myndigheter och verk har redan finskspråkig personal och genom rätt organiserad personalanvändning skulle de finskspråkiga tjänsterna kunna utökas avsevärt.

Möjligheten att få språkligt stöd och undervisning i finska samt tvåspråkig undervisning är givetvis en grundläggande rättighet för sverigefinska barn och ungdomar, och denna möjlighet måste utökas. (Mer om undervisning senare.)

Möjligheterna att ta del av finskspråkig hälsovård tycks vara ytterst godtyckliga. Även inom vården finns gott om finskspråkig personal, och genom omplacering av personal skulle situationen kunna förbättras betydligt. Bra exempel på detta finns bland annat inom äldreården.

Bara ett fåtal av sverigefinnarna använder finska i sitt arbete. I takt med internationaliseringen av affärlivet och det allt tätare samarbetet mellan de nordiska länderna har dock språkkunskaper, även i finska, fått högre meritvärde på arbetsmarknaden och sverigefinnar kan använda finska som arbetspråk på dessa områden. En del arbetsplatser kan annars ha gott om finska medarbetare, och de som vill bör ha möjlighet använda finska i sitt gemensamma umgänge, också som arbetspråk.

Sverigefinska barns och ungdomars möjligheter att använda finska beror på det språk som skolan lär ut, vilket språk som används hemma, i kompisgruppen och under fritidsaktiviteterna. Merparten använder enbart svenska som sitt dagliga språk. De vuxnas språkanvändning dikteras i mångt och mycket av språket som partnern, vännerna och arbetskamraterna talar. Vi måste se till att barn, unga och vuxna får ännu bättre möjligheter att använda det finska språket. För många äldre är det också mycket viktigt med hemtjänst, sjukvård och annan service på det egna språket.

Om sverigefinnarnas språkkunskaper ska bevaras och utvecklas får finskans användningsområden i Sverige på inga villkor inskränkas, snarare bör man sträva efter att bredda dem. Avsikten med denna handbok är just att ge tips om hur var och en själv kan bidra till att finskan används mer.

Även om minoriteten har ett eget ansvar är det en absolut nödvändighet att man får stöd från majoritetssamhället i minoritetsfrågor. Samhället måste alltså känna ett ansvar även för sverigefinnarnas angelägenheter. Sverige är ett av världens rikaste länder med rykte om sig att vara demokratiskt och minoritetsvänligt, och har

en moralisk förpliktelse att sköta sina egna minoriteters angelägenheter på ett bra sätt. En framgångsrik minoritetspolitik gagnar hela samhället, såväl majoriteten som minoriteterna.

Sverigefinnarna har skäl till oro...

Den språkpolitik som trädde i kraft år 2000 har inte omsatts i praktiken på förväntat sätt. Europarådets uppföljningskommittéer och Konstitutionsutskottet i Sveriges riksdag har anmärkt på allvarliga missförhållanden i minoritetsspråkens ställning och faktiska situation, trots att den nya politiken varit i kraft i många år. Trots att regeringen under de allra senaste åren tagit ett antal positiva steg visar flera rapporter att kunskaperna i minoritetsspråken håller på att försvagas och att det krävs betydande förbättringar för att stoppa denna negativa utveckling.

Även sverigefinnarna har skäl till oro. Många undersökningar visar att kunskaperna i finska hos andra och tredje generationens sverigefinnar nästan försvinner, om man inte satsar på inläring och undervisning i språket. Senast om ett par decennier kommer antalet finskspråkiga i Sverige att sjunka mycket kraftigt om inget görs för att förhindra det. Tidigare finskspråkiga minoriteter har assimilerats snabbt i den svenskspråkiga befolkningen, och även dagens sverigefinnar är en tyst och anpasslig minoritet som förmodligen kommer att vara svår att skilja från andra sedan språket bytts ut.

...men också till tillförsikt

Även om kunskaperna i finska hos många sverigefinnar under årens gått förlorade eller försvagats, så har finskans officiella ställning i Sverige klart förbättrats på senare tid. Finskan har status som ett officiellt minoritetsspråk med stöd av en språklag, och finskspråkiga har därmed ett bättre förhandlingsläge gentemot statsmakten och myndigheter än kanske någonsin tidigare.

Många sverigefinnar tycks ha fått upp ögonen för det egna språkets betydelse. De sverigefinska föreningarna deltar till exempel alltmer entusiastiskt i språk- och minoritetspolitiskt arbete, sverigefinska friskolor har trots många hinder grundats och drivits på många orter, och många föräldrar kämpar privat för egna förskolegrupper och modersmålsundervisning. Även på många andra sätt försöker sverigefinnar arbeta för det finska språket.

Som en stor minoritetsgrupp har sverigefinnarna också till uppgift att vara en förebild för andra minoriteter. Under de senaste decennierna har sverigefinnarna alltmer börjat delta i internationellt minoritetssamarbete.

Även om det finns många finskspråkiga i Sverige jämfört med andra minoriteter, och finskans högborg Finland finns nära till hands, måste man uppmärksamma

inläringen, undervisningen och användningen av finska. Finskan får inte glömmas bort.

Vem är ansvarig för finskans revitalisering?

Människor funderar sällan på sitt eget språks betydelse innan användningen av det på något sätt inskränks eller ifrågasätts. Många av oss har upplevt hur skönt det känns att få använda sitt eget språk när man tillbringat en lång tid i ett annat land vars språk man inte behärskar. För den som flyttar till Sverige permanent är det i början ofta viktigast att lära sig svenska, när kunskaperna i finska fortfarande är i tryggt förvar. I det här skedet är den finskspråkiga identiteten självklar. Också för andra, tredje eller fjärde generationens sverigefinnar som är födda i Sverige kan finskan vara ett viktigt språk för identiteten, även om personen inte har det som modersmål. Det så kallade modersmålet är inget man måste använda eller ens behärska, så länge man själv ser språket som sitt modersmål eller som en viktig del av sin identitet.

”Alla ska ha rätt till språk: att utveckla och tillägna sig svenska språket, att utveckla och bruka det egna modersmålet och nationella minoritetsspråket och att få möjlighet att lära sig främmande språk.”

(<http://www.sprakradet.se>)

Ett språk behöver stöd från många olika håll om kunskaperna i det ska bevaras och utvecklas i framtiden och för att överföras till nästa generation. Majoritetssamhället har ett stort ansvar, men det avgörande är ändå språkgruppens eget intresse för språket och omsorg för att språket används. Sverigefinnarna kan även i viss mån påverka majoriteten genom att hänvisa till lagstiftning och internationella avtal och utnyttja det demokratiska samhällets möjligheter. Våra egna språkval kan vi påverka om vi är medvetna om det egna språkets betydelse.

Vad kan jag göra för egen del?

Var och en kan själv fundera över hur viktig finskan är för just en själv och ens närmaste. Är det viktigt med finskspråkiga medier, kultur och service, eller är det viktigaste att man kan tala finska med sina barn och barnbarn? Skulle livet kännas likadant även om man inte använde det finska språket?

Studier som gjorts på senare tid visar att kunskaper i finska är mycket viktiga för en stor del av sverigefinnarna. Det finns antagligen också många som inte alls bryr sig om finskan, och samtidigt kan det dyka upp intresse från oväntat håll, till exempel bland helt svenskspråkiga. Vi måste acceptera att språkvalet är

en mycket individuell fråga, och att alla inte vill vara med och stärka det finska språket. Det viktigaste är ändå att ingen ger upp sitt finska språk på grund av bristande information om språkvalets betydelse. En finskspråkig förälder i en tvåspråkig familj kan tala svenska till sitt barn, men beslutet får inte bero på att man tror att tvåspråkigheten skulle vara skadlig för barnets svenskinläring eller att omgivningen har fördomar mot tvåspråkighet. Den här handboken handlar om språkanvändningens betydelse, men var och en bestämmer själv över sina språkval.

Vi är många och olika

Sverigefinnarna är en stor och heterogen minoritet, vilket både är en fördel och en nackdel i arbetet med att revitalisera språket. En del finskspråkiga deltar i det sverigefinska föreningslivet och använder finska hemma samt i de finska föreningarna. Merparten av sverigefinnarna deltar dock inte i de finskspråkiga föreningarnas verksamhet, och har inte möjlighet att använda finskan i så många andra sammanhang än i familjen och bland andra släktingar och vänner. Samtidigt har ganska många sverigefinnar en partner som inte kan finska, och då blir hemspråket vanligen inte finska. Bara en liten del av sverigefinnarna använder finskan på arbetet. Förutom den vuxna befolkningen måste vi komma ihåg barnen och ungdomarna, både i enspråkiga och flerspråkiga familjer, som också har rätt till det finska språket.

Man får heller inte glömma dem som helt eller delvis tappat språket, men som skulle vilja förbättra sina språkkunskaper eller lära sig finska på nytt. Det här är troligen en ganska stor grupp idag, och finskans förbättrade status i Sverige har säkert entusiasmerat många av dem. Viktiga är även de föräldrar i flerspråkiga familjer som talar svenska eller något annat språk. De kan vara ivriga anhängare av finska förskolor, friskolor och annan finskspråkig verksamhet.

Även många finlandssvenskar som bor i Sverige vill bevara sina kunskaper i finska. Finlandssvenskarna har erfarenheter av tvåspråkighet och en del av dem vill ge sina barn samma språkkunskaper som finlandssvenskar traditionellt har haft, det vill säga både svenska och finska. Finska är också ett viktigt språk för många finska romer som bor i Sverige.

En människa kan under sitt liv börja tänka på ett nytt sätt mot tidigare och intressera sig för nya saker. Även den som förut velat svära sig fri från sin finskhet kan senare börja längta tillbaka till sina rötter. Var och en, oavsett ålder, kön och grupptillhörighet borde erbjudas någon typ av möjlighet att bevara och lära sig språket.

Det är viktigt att vi tar ställning till de frågor som utomstående ofta ställer till oss: Behöver finskan i Sverige verkligen stimuleras när det nu fortfarande finns

så många talare och när finskan är nationalspråk i grannlandet Finland? Handlar det bara om att rädda finskan i Sverige, eller är språkkunskaperna till någon nytta för språkets användare och samhället? Vore det inte bättre att lära sig något större internationellt språk istället för finska?

Alla som tillhör en språklig minoritet har ändå rätt till sitt eget språk, och att lära sig det parallellt med majoritetsspråket är inget hinder utan snarare till hjälp för inläringen av främmande språk.

"För oss samer är samiskan vår viktigaste skatt, golligiella ('det gyllene språket'). Det är vårt modersmål. Själv fick jag aldrig lära mig det, för mamma och pappa trodde att det skulle göra det svårare för mig att lära mig svenska. Nu försöker jag lära mig samiska som vuxen, även om det inte är det lättaste."

Ung same från Kiruna.

Idag anser man allmänt att minoritetsspråken berikar såväl individen som samhället, och utgör ett intellektuellt kapital som ska värnas. Tvåspråkigheten är också till ekonomisk nytta för många sverigefinnar, för tvåspråkighet är meriterande på dagens arbetsmarknad i Sverige och även i de andra nordiska länderna. I affärsvärlden ställer företagsfusioner och arbetskraftens rörlighet krav på allt bredare språkkunskaper, vilket också bidrar till att öka finskans status i Norden. Språklagen om finska som trädde i kraft i norra Sverige år 2000 har höjt efterfrågan på finsktalande i arbetslivet där, och vi kan förvänta oss att efterfrågan också växer i de kommuner som omfattas av lagen som trädde i kraft 2010.

Börja redan idag!

Det är en stor fördel för sverigefinnarna att finska fortfarande talas i Sverige. Många försök att bevara språk försvåras just av att de inleds för sent – och därför måste sverigefinnarna handla nu! En relativt stor grupp kan byta språk mycket snabbt, på bara några decennier, om viljan att bevara språket saknas. Bretonskan med en miljon talare i Frankrike höll till exempel på att dö ut på en generation när språkets status sjönk och föräldrar slutade tala det med sina barn. Den nuvarande revitaliseringsrörelsen har dock lyckats stärka det bretonska språket avsevärt.

Ett språk som inte förs vidare till nästa generation riskerar alltså att helt försvinna. Även liviskan, som hör till de östersjöfinska språken, var nära att försvinna för några decennier sedan. Under sovjettiden kunde det till och med vara farligt att tala liviska, och dagens medelålders liver fick därför inte lära sig språket som

barn. Nu när Baltikum blivit fritt har man börjat revitalisera det liviska språket, och allt fler liver har lärt sig liviska. Den skriftliga användningen av ett språk kan också tillfälligt upphöra för att återupptas senare.

Språket võru i södra Estland användes som skriftspråk fram till 1800-talet, främst till religiösa texter. Språket i norra Estland, idag känt som Estlands officiella språk, estniska, trängde undan võru, som slutade användas som skriftspråk. Som talspråk har võru däremot alltid använts i södra Estland. Idag är revitaliseringen av võru i full gång. Man har grundat ett eget institut för võru, Võru instituut, võru har fått egna läroböcker och grammatik, språket lärns ut i skolan, man ger ut dagstidningen Uma leht på võru och det pågår namnforskning och översättning av kartor till võru.

En fördel som sverigefinnarna har är också att det numera finns gott om information om hur man bevarar språk. Sverigefinnarna måste tillämpa den befintliga kunskapen och erfarenheterna på sin egen situation och även uppfinna egna sverigefinska metoder för att utveckla språkkunskaperna.

Var och en bör fundera över vad man själv kan göra. Det behöver inte vara något märkvärdigt, även små insatser kan vara viktiga. Nästa kapitel innehåller förslag, varav en del kanske kan passa just dig. Kanske hittar du något bland tipsen som du kan göra tillsammans med dina vänner eller släktingar, något du kan berätta om på förskolan eller i skolan eller som du kan föreslå för kultur- eller fritidsnämnden i din kommun, pensionärsföreningarna eller i andra sammanhang. Syftet är att sätta igång en sverigefinsk språkrevitalisering som börjar på lokalnivån, mitt ibland oss, av egen kraft och med sverigefinsk sisu!

Finskans revitalisering i praktiken

Sverigefinska barn och familjer

Barnens kunskaper i finska kan stödjas i hemmet, förskolan, skolan, i sverigefinska föreningar, kursverksamhet och på andra sätt. Det går att genomföra idéer med ganska små resurser bara viljan och intresset finns. Det är dock enklast att börja stödja finskan redan i hemmet.

Det är ganska svårt att definiera vad som är ett ”sverige-finskt hem”. Kanske är det bättre att tala om hem där man vill använda finska språket och uppfostra barnen till tvåspråkiga. Båda föräldrarna kan vara finskspråkiga, eller den ena kan ha svenska eller något annat språk som modersmål. Familjen kan också bestå av en finskspråkig ensamstående förälder med barn, man kan ha ett fortsatt intresse för finska trots att språket därhemma bytts till svenska, eller hemmet kan ligga i ett område med många finsk- eller meänkielispråkiga.

Idag finns det gott om information att få tag på om tvåspråkighet och om det egna ursprungsspråkets betydelse. Det finns informationsbroschyrer, böcker och webbplatser för både sverige-finnar, andra nationella minoriteter och personer med utländsk bakgrund.

Barn kan bli tvåspråkiga vuxna
Finskt språk- och kulturcentrum, www.mdh.se

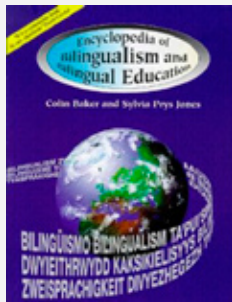
Två språk eller flera? Råd till flerspråkiga familjer
modersmal.skolverket.se

Växelvís på modersmål och svenska
www.skolverket.se

Det finns information att få för väldigt olika typer av familjer. På webben finns ett flertal e-postlistor för två- och flerspråkiga föräldrar, där man kan få tips och kontakt med andra föräldrar. Sådana är exempelvis *babels-torn* och de finskspråkigas egen *Ruotsinmammat*. Den engelskspråkiga papperstidningen *Bilingual Family Newsletter* är intressant läsning för tvåspråkiga föräldrar. Tidningen *Sverigekontakt* har sedan år 2000 en särskild avdelning om flerspråkiga familjer, dit läsarna kan skicka sina egna berättelser. Det finns ett flertal böcker i bokhandlarna som ger råd om tvåspråkig uppfostran.

Det är viktigt att komma ihåg att barnets språk stödjer varandra, och att tvåspråkighet eller flerspråkighet är en fördel. Personer utanför familjen kan vara av en annan åsikt; det är vanligt att folk undrar varför man lär barnet finska och föräldrarna varnas för ”farorna med tvåspråkighet”. Då gäller det att tänka på barnets behov och se till att ha tillgång till pålitlig information.

Colin Baker och Sylvia Prys Jones, två walesiska experter på tvåspråkighet, inleder sin bok *Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education* (1998) med mottot "Vi uppfostrar inte våra barn till att bli tvåspråkiga för språkets skull, utan för deras egen skull."

Tvåspråkighet är en dyrbar gåva att ge sina barn, oavsett vilken språklig bakgrund föräldrarna har. En tvåspråkig uppfostran är möjlig även om ingen av föräldrarna behärskar finska fullt ut – då krävs bara lite mer fantasi. Här följer några tips till olika sorters familjer.

När båda föräldrarna är finskspråkiga

Finskspråkiga föräldrar bör konsekvent tala finska och låta barnet lära sig svenska utanför hemmet, exempelvis i förskolan och skolan, från tv och kompisar. Då blir finskan barnets förstaspråk. Eftersom svenskan har en hög status i Sverige och den används överallt i samhället kommer barnet ändå att lära sig det. Föräldrarna behöver inte oroa sig för barnets kunskaper i svenska – hellre då för finskan.

Många undersökningar har dock visat att det inte räcker att föräldrarna talar minoritetsspråket med barnen. Framför allt när skolan och klasskamraterna blir viktigare än hemmet för barnet kan majoritetsspråket lätt tränga undan minoritetsspråket. Då är det viktigt att finskan får stöd även i förskolan och skolan.

När föräldrarna har olika modersmål

Om föräldrarna har olika modersmål, exempelvis så att den ena är finsk- och den andra svenskspråkig eller talar något annat språk, är det lättast för barnet om föräldrarna konsekvent använder sitt eget modersmål istället för att hela tiden byta språk. Det här kallas en person–ett språk-principen. Eftersom mamman åtminstone till en början oftast tillbringar mer tid med barnet än pappan lär sig barnet i regel först mer av mammans språk. Om föräldrarna kan varandras språk kan de stärka barnens finska genom att även tala finska med varandra. Utanför hemmet kommer det antagligen att talas mindre finska än svenska, och därför måste man satsa extra mycket på finskan i hemmet.

Finskan bör användas på ett naturligt sätt i alla vardagliga situationer, även när svenskspråkiga släktingar, bekanta och lekkamrater hör på, när man handlar och gör annat; då får barnet inte bilden av att finskan är mindre värd eller något att

skämmas för. Den som talar finska med sitt barn kan ändå vara artig mot svenskspråkiga i sin omgivning. Man kan förklara för sina bekanta varför man talar finska med sitt barn (t.ex. ”Jag vill att mitt barn ska bli tvåspråkigt, det har man stor glädje och nytta av”) och ibland översätta något man sagt för de svenskspråkiga lekkamraterna (t.ex. ”Jag sa just till Petteri att han måste ha på sig vantarna när det är så här kallt ute!”). Även andra finstalande bör tala finska med ditt barn. Finstalande bekanta och framför allt lekkamrater är guld värda för språket!

Prata, sjung och lek med ditt barn så mycket som möjligt. Det är också viktigt att du läser högt för ditt barn. Då kan ni umgås på ett trevligt sätt samtidigt som barnet vänjer sig vid det skrivna språket. Bekanta dig med utbudet av finskspråkiga tidningar, cd-skivor, dvd-filmer och dataprogram för barn. Sveriges Radio och Sveriges Television sänder finskspråkiga barnprogram; följ dem regelbundet med ditt barn.

När föräldrarna inte är finskspråkiga men vill att barnet ska lära sig finska

Föräldrar kan hjälpa sitt barn lära sig finska även om de inte tycker att de kan språket tillräckligt bra för att själva kunna tala det med barnet. Det viktigaste är att barnet får möjlighet att höra finska från andra människor, helst släktingar eller goda vänner, som då blir barnets finstalande förebilder. Föräldrarna kan till exempel komma överens med en finskspråkig släkting att han eller hon alltid ska tala finska med barnet. Ett annat bra sätt är att redan från början se till att barnet får en finskspråkig dagvårdare. Då får barnet höra finska regelbundet från första början och ser språket som naturligt. Finskspråkiga radio- och tv-program, cd- och dvd-skivor samt finskt språkstöd i förskolan och modersmålsundervisning i skolan är naturligtvis viktigt även för dessa barn. Om det finns finstalande personal i förskolan kan man be dem att tala finska med barnet. Ett mycket effektivt sätt att höja finskans status i barnets ögon är att själv visa att man vill lära sig det. Föräldrarna kan lära sig finskans grunder på en kvällskurs, en distanskurs eller genom att studera hemma på egen hand. Så småningom kan man börja öva finska ord och fraser tillsammans med barnet, och lära sig ramsor och sjunga tillsammans. Det allra viktigaste är att ge barnet en känsla av att det är både roligt och nyttigt att kunna finska.

Det är vanligt att blanda språken

Ett barn som hör fler än ett språk i sin omgivning kan blanda ihop språken i något skede. Ett litet barn förstår inte att föräldrarna talar två olika språk och kan inte urskilja vilka ord och former som hör till vilket språk. Ungefär ett år efter det att barnet sagt sina första ord börjar det förstå skillnaderna mellan språken, men också därefter dröjer det en tid innan barnet kan hålla isär språken ordentligt. Barnet

lär sig att associera ett visst språk med vissa personer, situationer och uttal och lär sig därigenom att skilja språken åt. Vid tre–fyra års ålder slutar barnet vanligtvis med att omedvetet blanda språken.

Barnet kan kanske det ena språket bättre än det andra, och det är vanligt att barnet lånar ord och uttryck från det starkare språket till det svagare. Om barnet blandar språken på det här sättet kan föräldrarna hjälpa till genom att själva använda det finska ordet som barnet ersatt. En förälder bör vara en smula observant med sitt eget språkbruk och undvika att blanda språken i onödan vid samtal med barnet. På så vis får barnet en bra finskspråkig förebild. En viss sorts lek med språken och användning av två språk som resurser i samtalet är dock helt normalt i en tvåspråkig omgivning, och därför bör man inte för den skull kritisera eller korrigera barnets språkbruk – sådant kan minska barnets vilja att använda finska och en del forskning visar att sådana korrigeringar inte heller har någon direkt effekt.

Det är också ganska vanligt att även äldre flerspråkiga vuxna använder sig av ord och uttryck från det andra språket i sitt tal. Då handlar det inte längre om oavsiktlig språkblandning, utan detta fenomen går under benämningen kodväxling. Kodväxling används som ett stilmedel mellan tvåspråkiga personer, när man vill citera någon annan, betona något specifikt, skämta eller leka med orden eller språken. Många tvåspråkiga barn är förtjusta i sådana språklekar.

Språken utvecklas på olika sätt och i olika takt

Även efter att barnet lärt sig särskilja språken utvecklas färdigheterna i de olika språken ofta på olika sätt och i olika takt beroende på hur och när språken används. Tvåspråkiga barn lär sig tidigt vilket språk man ska använda med olika personer och på olika platser. Vissa upplevelser och aktiviteter hänger ihop med det ena språket, andra med det andra. Ett finsk- och svenskspråkigt barn är kanske bäst på att laga mat på finska och spela dataspel på svenska eller på engelska. Det är inte det minsta ovanligt att barnet har olika stort ordförråd i sina olika språk. Men flerspråkiga personer kan utöka ordförrådet i sina språk vartefter omständigheterna förändras och det uppstår nya behov. Språket hos flerspråkiga utvecklas alltså livet igenom, precis som hos enspråkiga.

Hur snabbt språken utvecklas beror också på hur mycket barnet får arbeta med språken. Om föräldern som talar det ena språket är hemma med barnet hela dagen och föräldern som talar det andra bara på morgnar, kvällar och helger kommer barnets språk självklart inte att utvecklas i samma takt. Vännernas och skolans språk kan bli dominerande när barnet blir äldre. Då kan man använda alla de tidigare nämnda hjälpmedlen för att stärka barnets kunskaper i finska, exempelvis böcker, tidningar, radio- och tv-program, ljudkassetter och video- och dvd-filmer som barnet tycker om.

När barnet vägrar tala finska

Ett litet barn kan ibland vägra prata eller ens lyssna på föräldrarnas språk. Det kan röra sig om samma typ av protest som när barnet matvägrar för att få uppmärksamhet. Den finskspråkiga föräldern bör då fortsätta prata finska oavsett vilket språk barnet svarar på. Barnets finska språkkunskaper stärks av att föräldern fortsätter prata finska. Försök ordna möjligheter för ditt barn att träffa andra finskspråkiga barn. Ge inte upp, bli inte heller arg eller förebrå barnet utan försök att betona flerspråkighetens goda sidor. Det viktigaste är förstås att kommunikationen mellan barnet och föräldern fungerar.

Äldre barn, särskilt tonåringar, kan sluta använda finska på grund av klasskamraternas och omgivningens negativa attityder. Intresset för språket brukar dock vakna igen senare, och många som tappat sina finska kunskaper försöker senare lära sig det på nytt. Finskspråkiga barn- och ungdomsläger, resor till finskspråkiga miljöer, finskspråkig ungdomskultur med mera kan göra ungdomar intresserade av att utveckla sina kunskaper i finska på nytt.

Lär andra finska

Föräldrar kan lära ut finskspråkiga ord och fraser till sina barns vänner; många tycker att det är kul och intressant. Finska skiljer sig så mycket från svenska att många utomstående tycker att det är ett spännande och exotiskt språk. Även i de fall då föräldrarna knappt får något stöd från sin omgivning för att uppfostra sitt barn tvåspråkigt är det vanligt att barnet senare får beröm och väcker beundran för att ha lärt sig både svenska och ”ett av världens svåraste språk”! Tvåspråkiga högstadies- och gymnasieelever berättar också ofta om hur enspråkiga klasskamrater förundrar sig över deras språkkunskaper, ställer frågor om finska och vill lära sig finska ord. Detta är bra att hålla i minnet om någon ifrågasätter familjens språkval när barnet är litet.

Uppmana finsktalande att tala finska med ditt barn

Man kan be finskspråkiga släktingar, vänner och grannar att tala finska med barnet, för tvåspråkiga som vant sig vid att använda svenska märker inte alltid att de talar svenska även med ditt barn. Särskilt i norra Sverige har assimilationspolitiken lämnat efter sig en djupt rotad vana att enbart prata svenska med barnen. Också finskspråkig förskolepersonal kan ombes att tala finska med barnet, för personalen vet inte alltid om föräldrarna vill det. Om det inte är självklart att använda finska i förskolan bör föräldrarna diskutera saken med förskolans ledning. Många förskolor har finskspråkig personal som aldrig använder finskan på jobbet.

Barnet kan få språkstöd i finska i förskolan och modersmålsundervisning i skolan

Den finskspråkiga verksamheten i förskolan och den finskspråkiga undervisningen i skolan stärker barnets tvåspråkiga utveckling. I förvaltningsområdet för finska språket har barn rätt till finskspråkig förskola enligt minoritets- och minoritetsspråklagen.

På andra förskolor har barnet rätt till så kallat modersmålsstöd, och i den kommunala grundskolan och på vissa orter även på gymnasiet ordnas modersmålsundervisning. Denna undervisning kan man få i grundskolan även om finska inte används hemma dagligen och även om det bara finns en elev i kommunen som efterfrågar undervisningen. Barnet måste dock enligt gällande regler ha vissa grundkunskaper i finska. Man kan också läsa finska som främmande språk på vissa gymnasieskolor. Undervisningen på de sverigefinska friskolorna är både på finska och svenska, och ofta bedrivs även sverigefinsk förskoleverksamhet i anslutning till friskolorna.

Elever från Erkki-skolan (Sverigefinska skolan i Eskilstuna)

Även om barnet får finskt språkstöd i förskolan och modersmålsundervisning i skolan måste man komma ihåg att enbart skolundervisning inte är någon garanti för barnets kunskaper i finska. Stödet hemifrån är därför mycket viktigt för språkutvecklingen.

Skaffa information om modersmålsundervisning och tvåspråkig undervisning

I Sverige ska förskolan och skolan ge föräldrar information om möjligheterna till modersmålsstöd och -undervisning, men informationen kan vara sporadisk och når inte alltid de sverigefinska familjerna. Det klokaste är att själv aktivt söka information och sprida den vidare. Informationen ska finnas tillgänglig där sverigefinnar samlas och på platser där det finns annan information som rör dem. Via träffpunkterna (se nedan) ska man också kunna få information om tvåspråkig barnuppfostran, sambanden mellan språk och identitet samt minoritetsspråk.

Tema Modersmål
modersmal.skolverket.se/finska

På samma sätt ska man givetvis informera om sverigefinska förskolor och friskolor. Idag bedrivs nästan all tvåspråkig verksamhet i privat regi, och Skolverket ger inte särskilt mycket information om det till föräldrar. Å andra sidan är Skolverkets webbplats *Tema Modersmål* en utmärkt informationskälla med mycket matnyttigt för föräldrar, lärare och elever. Tema Modersmål har egna sidor för det finska språket och dessutom har man samlat allmän information om olika modersmål och undervisning i dem på webbplatsen.

Utbildningens betydelse i samhället är idag så stor att hemmet inte ensamt kan klara språkundervisningen. Om skolan inte ger tillräckligt stöd till minoritetsspråket går vi oundvikligen förr eller senare mot en språklig assimilation. Därför måste föräldrar som värnar om sina barns kunskaper i finska vara aktiva. Sveriges regering har redan vid upprepade tillfällen fått hård kritik från Europarådet för att utbildningsfrågorna för minoriteter sköts dåligt och för att finskspråkiga exempelvis har svårt att få undervisning på sitt eget språk. Sverigefinnarna har alltså ett stort internationellt samfund i ryggen, så det lönar sig för oss att driva frågan om tvåspråkiga förskolor och skolor.

Andra sätt att stärka finskan

På vissa orter arrangeras klubbar och läger för finskspråkiga barn. Sverigefinska Riksförbundet, de finska föreningarna och Svenska kyrkan ordnar barnverksamhet, exempelvis barnläger, lördagsklubbar och -skolor, mor och barn-cirklar, söndagsskolor och konfirmationsundervisning på finska. Det lönar sig att kolla upp den finskspråkiga verksamheten på den egna orten, och föräldrarna kan också komma med förslag på ny verksamhet. Någon av föräldrarna kan själv erbjuda sig att vara dagmamma åt finskspråkiga barn på dagtid eller efter skolan. Information om olika möjligheter bör spridas effektivt via redan existerande kanaler.

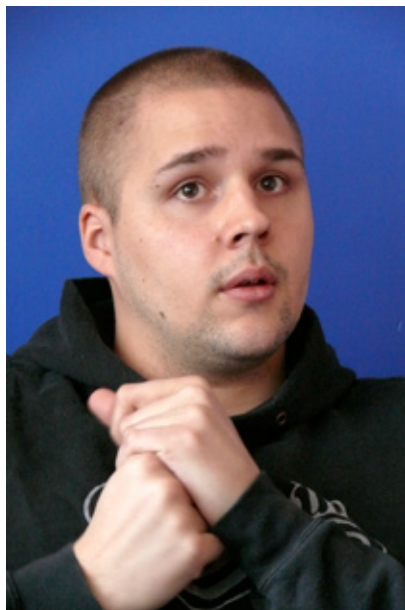
Sverigefinska ungdomar

Det finska språkets framtid i Sverige beror i hög grad på hur dagens sverigefinska ungdomar och deras framtida barn förhåller sig till finskan: om de vill bevara finskspråkigheten eller övergå helt till svenska. Bortsett från den allra äldsta generationen torde antalet enbart finskspråkiga sverigefinnar vara litet, och några sådana ungdomar finns knappast. Det finns knappast heller några sverigefinnar som skulle önska att deras barn blev endast finskspråkiga. Två- och flerspråkighet är intellektuell rikedom som för folk och folkgrupper närmare varandra.

Ungdomarnas bild av svenskhet, finskhet och sverigefinskhet ser annorlunda ut än hos deras föräldrar eller far- och morföräldrar. Även bland ungdomarna varierar betydelsen av begreppen, och de unga definierar sin identitet på många olika sätt. Det är intressant att höra hur exempelvis unga sverigefinska artister talar om sin sverigefinskhet.

Timo Räisänen

Max Peezay alias Tom Piha

De unga ska vara med och bestämma

Det är viktigt att sverigefinska ungdomar, både tvåspråkiga och svenskspråkiga, de som kan lite finska och de som förlorat språket som barn får stöd från sverigefinska nätverk. Man måste se till att representanter för de unga finns med överallt där man diskuterar språkfrågor, planerar finskspråkig verksamhet eller förhandlar med statsmakten och andra myndigheter. Sverigefinska ungdomsrepresentanter ska bjudas in till exempelvis språkvårdsarbete för finskan, minoritetssamarbete och minoritetsträffar som arrangeras av regeringen.

Sverigefinska ungdomsförbundets generalsekreterare Markus Lyyra och Sverigefinländarnas delegations ordförande Markku Peura på en mottagning på Självständighetsdagen hos Finlands president i Helsingfors 2009.

Foto: RSN

www.rsn.nu

Ungdomarna måste få uttrycka sina åsikter om allt som rör finska språket och kulturen, och de måste få delta i stödjandet av språket på högsta möjliga nivå. Det ger också ökad trovärdighet till sverigefinnarnas strävanden. Ungdomarna är sverigefinskhetens framtid, och det är viktigt att visa för regeringen och för andra att ungdomarna själva är intresserade, att de vill och kan handla för sverigefinskhetens bästa tillsammans med andra sverigefinnar.

Viktigt med förnyring av föreningarnas medlemskår

När unga bjuds in att delta i arbetet får man också en garanti för att revitaliseringen fortsätter. Arbetet för finska språket och sverigefinskheten har av hävd bedrivits av ett relativt litet antal eldsjälar, som så småningom tröttnar och behöver arvtagare. Medelåldern i många finska föreningar är hög, men ungdomsföreningarna kan ge råd och stöd även till andra organisationer som vill förnygra sin medlemskår.

Sverigefinska seniorer

Den äldre generationen sverigefinnar, de som är aktiva i föreningar, organisationer och kyrkligt arbete, har en nyckelroll i att stärka finska språkets ställning och kunskaperna i finska. De har kulturellt kapital som många andra sverigefinnar redan tappat, och de behövs för att förmedla det finska språket och den finska kulturen. Pensionärsföreningarna har garanterat medlemmar som är intresserade av att vara språkguidar på exempelvis förskolor. På många orter finns gemensamma läger för både små barn och vuxna där unga och gamla kan mötas. Man kan också ordna språkboverksamhet på sin hemort (se nedan).

Sverigefinska föreningar

Det finns gott om finskspråkig förenings- och organisationsverksamhet i Sverige. Sverigefinländarnas delegation är en paraplyorganisation som bevakar den

sverigefinska minoritetsgruppens språkliga, kulturella, samhällliga och sociala rättigheter (www.sverigefinne.nu), och den största enskilda intresse- och fritidsorganisationen är Sverigefinska Riksförbundet (se www.rskl.se) med omkring 130 lokalavdelningar. Dessutom finns det föreningsverksamhet inom olika branscher, exempelvis lärar-, journalist-, skribent- och konstnärsföreningar, barn-, ungdoms- och pensionärsverksamhet, kvinno- och teaterföreningar och verksamhet i kyrkans regi. På många orter är det vanligt med återkommande finska evenemang.

Alla välkomna oavsett språkkunskaper

För språkets bevarande är det viktigt att de finska föreningarna funderar på hur man ska kunna locka nya grupper till revitaliseringsarbetet som man inte lyckats nå med traditionella metoder. Vad har föreningen att erbjuda en person som är uppväxt i Sverige, talar lite finska och skulle vilja utveckla sina färdigheter till exempel genom att bli föreningsaktiv? Många som växt upp i Sverige kan tro att de inte är välkomna som medlemmar för att de talar dålig finska. Skulle man kanske kunna ordna en rekryteringskampanj för att locka just sådana personer? Föreningsverksamheten kan vara ett effektivt språkbud för dem som inte lockas av en vanlig finsk språkkurs.

Det är också viktigt att ungdomsorganisationerna kan locka till sig sverigefinska ungdomar som gått i svenskspråkig skola, och som själva tycker att de har dåliga kunskaper i finska. Det finns antagligen många unga som skulle vilja utveckla sina språkkunskaper, men som kanske inte söker sig till finskspråkiga aktiviteter eller inte kan hitta dem. Rekryteringskampanjer som riktar sig till dem skulle kunna ge goda resultat, och de kan ge ungdomsföreningarna många fler medlemmar och kraftigt utökade möjligheter till verksamhet.

Föreningarna måste sprida aktuell basinformation

De sverigefinska föreningarna kan stödja revitaliseringen av det finska språket genom att inhämta grundläggande information om sverigefinnar, språkfrågor, minoritetspolitik, språk- och minoritetslagarna m.m. och genom att tillhandahålla informationen vid olika evenemang. Föreningarna kan även informera om sverigefinska webbadresser där man kan få mer information samt prenumerera på finskspråkiga tidningar.

Föreningarna är med och formar minoritetspolitiken

En del föreningar och organisationer deltar aktivt i minoritetspolitiken och skriver exempelvis remissvar till utredningar om språk och kultur, kontaktar myndigheter i språk- och andra ärenden som rör sverigefinnar och håller kontakt med minoritets- och majoritetsmedierna. Organisationerna främjar sverigefinnarnas gemen-

samma frågor på ett utmärkt sätt, och ju mer minoritetsarbete de utför, desto starkare ställning får finska språket i det svenska samhället.

Den sverigefinska kulturen

Kulturell verksamhet i alla former är viktigt – utan egen kultur hänger språket och identiteten i luften. Många sverigefinnar uppskattar den finska kulturen, som bidrar till att stärka finskans ställning även i Sverige. Merparten av dagens sverigefinnar har Sverige som födelse- och hemland, medan Finland är föräldrarnas födelseland som de flyttat ifrån, ett intressant grannland som man gärna besöker för att sedan återvända hem till Sverige. Sverigefinnarna måste också ständigt forma sin egen nya och unika sverigefinska kultur med rötterna i Sverige, men med impulser från många olika håll.

Kultur från båda länderna, på båda språken

Nya Finska Teaterns tvåspråkiga föreställning Cowgirls var en stor framgång.
www.uusiteatteri.se

Olika sverigefinnar har väldigt olika kulturella behov. En del av den första generationen som flyttat från Finland har den finska kulturen närmast om hjärtat. De flesta sverigefinnarna har dock fötts och växt upp här, och kulturbehoven för denna generation skiljer sig delvis från de äldres. Men många som växt upp i Sverige intresserar sig också för den samtida kulturen i Finland, och samtidigt har det börjat träda fram nya kulturproducenter som betonar sverigefinskheten. Man får heller inte glömma de finsk-svenska familjerna och andra som intresserar sig för sverigefinska kultur, och därför måste det finnas finsk och sverigefinsk kultur tillgänglig på båda språken.

Lär känna kulturutbudet

Det sverigefinska kulturutbudet utvecklas mer ju fler som tillgodogör sig det. Idag finns det sverigefinsk teater, litteratur, musik och bildkonst som återspeglar sverigefinnarnas verklighet. Bland exemplen kan nämnas Nya Finska Teaterns

Darya och Månskensorkestern

produktioner för barn och unga, Anna Järvinens och gruppen Laaksos framgångar och exempelvis Niklas Mularis bildkonst. Det är mödan värt att lära känna den nya sverigefinska kulturen, även om den inte är lika lätt att hitta som den svenska.

Även Sverigefinska Riksförbundet erbjuder mångsidig, mer traditionell kulturverksamhet, med folkdans, folkmusik och äldre dansmusik, seniorfestivaler och teaterverksamhet. Det finns också särskilda kulturföreningar för sverigefinnar, och andra föreningar ordnar bokcirklar och bjuder in författare. Det ordnas samsamma teaterbesök och särskilda kulturkampanjer.

Staten stödjer minoritetskulturer i viss mån, och även sverigefinnar kan söka särskilda kulturbidrag avsedda för minoriteter. En annan viktig bidragsgivare är Kulturfonden för Sverige och Finland.

Finskspråkig kultur för skolor och förskolor

Det är viktigt att sverigefinska skolor och förskolor lätt kan ta del av finskspråkig kultur, vare sig den kommer från Finland eller Sverige. En möjlighet vore att skapa en egen informationsservice för modersmållärare, skolor och förskolor på webbsidan för Sverigefinländarnas arkiv. Skolverkets Tema Modersmål och webbsidan www.minoritet.se som Sametinget administrerar kan också användas för att sprida information som har relevans för sverigefinnar.

Finska sverigefinnar emellan

Sverigefinnarnas kunskaper i finska bör stärkas bland annat genom att på alla sätt främja användningen av finska sverigefinnar emellan. Många som talar finska flytande lever i en helt svenskspråkig miljö, samtidigt som de som vill förbättra sina språkfärdigheter och de som håller på att lära sig finska ofta inte har några övningsmöjligheter. Men det finns gott om finskspråkiga här, antalet personer i Sverige som talar eller åtminstone förstår finska är stort. När ett samtal inleds på svenska är det vanligt att man inte vågar byta till finska, även om man anar att motparten förstår finska. Hur ska alla som skulle vilja tala finska eller vill att andra ska tala finska med deras barn känna igen varandra? Hur visar vi för andra att det går utmärkt att tala finska med oss?

Ska vi tala finska ?-pins

En lösning kan vara att fästa en pin på kragen med exempelvis texten *Ska vi tala finska?* för att få samtalsparten att fatta galoppen. Organisationen *Ulum dalska* ('Vi ska tala älvdalska') som stödjer älvdalsmålet använder sådana pins på sjukhus för att framför allt äldre patienter ska veta vilka de vågar tala sin egen dialekt med. Även den finlandssvenska kampanjen *Päivää–God dag* byggde på pins som visade vilka som ville tala svenska. Att använda sig av pins är en enkel och billig metod att nå andra med samma intresse, som annars kan vara svåra att hitta bland människor man inte känner.

Nätverk av "finska rum"

Det bor sverigefinnar i hela Sverige. Många av dem har inte möjlighet att tala eller ens höra finska i sitt vardagsliv, och många upplever att deras kunskaper i finska blir allt rostigare eller näst intill försvinner. Vad som saknas är små lokala träffpunkter för finska, "finska rum" dit vem som helst kan komma och träna sin finska, prata, läsa, se finska filmer, eller bara fika och lyssna på andra. Träffpunkterna bör förse med information om finska språket, tvåspråkighet, finska förskolor och skolor, språklagar och minoritetspolitik. Där skulle man också kunna läsa finskspråkiga tidningar, läsa annonser om finskspråkig affärs- och annan verksamhet på orten, hålla små inofficiella lektioner i finsk konversation och studie-

cirklar, samt samla lämpligt undervisningsmaterial för finska språket.

Många andra minoriteter har haft goda erfarenheter av sådana stödcenter. Exempelvis lokala samiska språk- och kulturcenter i Norge och Finland har blivit populära mötesplatser. De finska träffpunkterna skulle säkert fungera även under anspråkslösa förhållanden, exempelvis i samarbete med sverigefinska skolor, finska föreningar eller andra organisationer. Man skulle kunna sätta upp anslagstavlor för intresseanmälningar till att vara ”språkguide”, lappar från pensionärer eller andra intresserade som erbjuder språkservice och om kurser. Sverigefinnar som flyttar till orten skulle snabbt kunna få information från den lokala träffpunkten.

En sådan verksamhet bygger förstås till stor del på frivilliga insatser. Man kan söka bidrag för ett pilotprojekt, men målsättningen bör vara att skapa permanenta ”finska rum” eller träffpunkter. Allt vi gör måste vara kontinuerligt, för språkets bevarande är inget tillfälligt projekt utan en ständigt pågående process, och utan långsiktighet kan språket inte bevaras.

Finskspråkig syjunta för småtjejer i Tromsø (Ruijan Kaiku)

Träffpunkterna kan vara till stor nytta som mötesplatser för sverigefinnar och andra. Exempelvis studerande, pensionärer eller mamma- och pappalediga kunde kanske vilja ställa upp och hålla det ”finska rummet” öppet ett par eftermiddagar eller kvällar i veckan, koka kaffe, småprata på finska och berätta om den finskspråkiga verksamheten. Någon kanske erbjuder sig att läsa sagor på finska för

barnen eller undervisa i finskans grunder. Träffpunkten skulle välkomna vem som helst, oavsett språkkunskaper. Den skulle vara en finskspråkig miljö dit man kommer specifikt för att tala och höra finska.

Språkguider till förskolor och "finska rum"

Finska är ett typiskt minoritetsspråk på så sätt att de som kan språket bäst är de äldsta sverigefinnarna, och språkkunskaperna blir svagare ju yngre åldersgruppen är. De äldsta sverigefinnarna har fortfarande ett bra grepp om språket och kulturen: de kan finska sånger och ramsor, historier och ordspråk. Bara det är ett skäl till varför så många som möjligt av den äldre generationen sverigefinnar måste delta i revitaliseringsarbetet. Redan idag är mor- och farföräldrarna i många familjer de enda som kan stärka sina barnbarns finska språkkunskaper, och säkert skulle en del av dem ha lust och ork att komma och prata med andra barn då och då, hälsa på i den finska förskolan, lekgruppen eller lördagsskolan. En sådan verksamhet är givande för båda parter: senioren får en viktig uppgift och nya vänner, och barnen får ta del av den finska kulturen från den äldre generationen. Alla barn har inte sina mor- eller farföräldrar i närheten, och alla äldre har inte egna barnbarn. På det här viset får den äldre och den yngre generationen mötas.

Idén med språkguider härstammar från Nya Zeelands maorier, vars modell med språkbon, *kohanga reo*², har väckt intresse bland en mängd minoriteter världen över. Redan på 1970-talet började man utveckla språkbon, sedan man märkt att maorispråket inte fördes vidare från den äldsta generationen. Man utvecklade en förskolemodell där mor- och farföräldrarna var en del av personalen och fungerade som en bro till de yngsta. De förmedlade maoriernas språk- och kulturarv till de minsta barnen, vilket deras föräldrar inte kunde eftersom deras generation redan helt eller delvis assimilerats i majoriteten.

Äldre som kan språket väl kan fungera som språkguider för de yngre även på andra sätt. Bland maorierna och indianer i Kalifornien har man utvecklat olika program där personer i behov av språkträning kan vända sig till vuxna, framför allt äldre språkkunniga via en särskild förmedling för språkguider. Eleven besöker regelbundet sin språkguide, hjälper sin guide i olika praktiska göromål och får samtidigt höra och lära sig språket i en naturlig miljö. Guiden och eleven lagar mat tillsammans, utövar hantverk, går promenader och handlar eller gör annat som guiden önskar. På så sätt får guiden också ersättning för sin "undervisning". Många som lär sig finska vill kunna använda språket i vardagliga situationer, och inlärningen går ofta bättre när man diskuterar det som pågår runtomkring. Språkguiden kan vara ensam och får i sin roll som guide sällskap och hjälp.

2 Ordet *kohanga* betyder 'fågelbo' på maori och *reo* betyder 'språk'. *Kohanga reo* är alltså ett 'litet bo', där språket kan utvecklas i trygghet.

Ska vi byta språk?

Språkguiden behöver naturligtvis inte vara gammal, utan vem som helst som kan finska kan erbjuda samtalshjälp till dem som behöver. Alla har inte tid eller möjlighet att gå på kurser eller lära sig finska på webben, så ett mer lockande alternativ kan vara möjligheten att helt enkelt prata finska då och då. Den finska församlingen i Uppsala har ordnat möjligheten att ”byta språk”: församlingsmedlemmarna träffas då och då över en kopp kaffe och talar växelvis finska och svenska. Därigenom kan finskspråkiga som lär sig svenska och svenskspråkiga som lär sig finska hjälpa varandra.

IT skapar nya möjligheter

Även den nya datatekniken kan utnyttjas i revitaliseringen av språket, den öppnar rentav för en helt ny typ av revitaliseringsarbete. Exempelvis att ”byta språk” fungerar utmärkt via program som Skype. Dessa samtal är gratis, och de som pratar kan se varandra via datorernas kameror. Detta är en bra lösning särskilt om samtalsparterna bor långt ifrån varandra och om det saknas finskspråkig verksamhet på den egna orten. I Sverige pågår för närvarande utveckling av modersmålsundervisning på distans. Även sverigefinska skolor och klubbar kan utöka sin verksamhet genom att utveckla distansundervisningen och ordna gemensam verksamhet för exempelvis enskilda elever och skolklasser via datorn.

Sverigefinska databanker

Viktig information för sverigefinnar finns att tillgå i många olika former. Bland annat Sisuradio har gott om aktuell information på sin webbplats (www.sr.se/sisuradio) och en egen webbsida för barn, Roketti. Sverigefinska tidningar innehåller mycket matnyttigt. Det är viktigt att utveckla även andra databanker på webben med aktuell information om sverigefinska evenemang, träffpunkter, kurser, privata finsklärare, finskspråkig service, dagvårdare, skolor, minoritetspolitik och allt annat som rör sverigefinnar och det finska språket. Särskilt användbara skulle sådana webbaserade databanker vara för dem som inte tillhör någon förening eller följer några sverigefinska medier. Alla som vill kunde skicka information till dem från olika delar av landet, och man kunde samla information om exempelvis projekt och idéer för att stärka kunskaperna i finska. Sociala medier som Facebook, Twitter, bloggar etc. är andra effektiva kanaler för informationsspridning.

Sverigefinländarnas arkiv
www.arkisto.nu

Sverigefinska Riksförbundet
www.rskl.se

Sverigefinska Ungdoms-
förbundet
www.rsn.nu

Suomiareena
www.suomiareena.se

SuomiArt
www.suomiart.se

Uusi Teatteri (Nya Finska
Teatern)
www.uusiteatteri.se

Sverigefinska förebilder

Teckenspråkiga och en del samiska grupper har haft goda erfarenheter av unga ”språk- och kulturambassadörer” som berättar om språkets och kulturens betydelse på skolor, läger och fritidscentra. De förklarar varför de tycker att det är roligt och viktigt att lära sig sitt eget språk och bevara sina rötter. Tvåspråkiga sverigefinska ungdomar skulle kunna vara likadana förebilder för sverigefinska barn och andra unga. Via ungdomsorganisationerna går det antagligen att locka en del av de unga till sådan verksamhet.

Artister som uppträder på minoritetsspråket är inspirerande förebilder för unga. Den finska artisten Signmark har med rapmusikens hjälp spridit medvetenheten om teckenspråkets betydelse som modersmål, och den enaresamiska rapmusikern Amok har uppträtt med den hotade enaresamiskan som sitt språk. Båda dessa artister är kända även utanför Finlands gränser och är goda språkliga förebilder för andra ungdomar. Det finns gott om sverigefinska finskkunniga musiker och andra artister, och en del av dem kan vara intresserade av att uppträda på exempelvis skolor och läger.

Sverigefinska kulturstipendier för barn och unga

Stipendier kan uppmuntra barn och ungdomar att använda finskan och utveckla sin sverigefinska identitet. Sådana stipendier kan utfärdas av skolorna, exempelvis som priser i skrivartävlingar och kortfilmstävlingar för sverigefinska ungdomar. Stipendier kan även användas för att stödja annan ungdomskultur.

Minoritetssamarbete är en styrka!

Alla minoriteter tjänar på att stödja och byta erfarenheter med varandra, och minoritetsorganisationer i olika länder bedriver också internationellt minoritetspolitiskt samarbete sedan lång tid tillbaka. Även sverigefinska organisationer har under de senaste decennierna hittat sin plats i det internationella samarbetet.

En närliggande förebild för sverigefinnarna är finlandssvenskarna, som har lång erfarenhet av effektivt minoritetspolitiskt arbete för det egna språket och kulturen. Sverigefinnarna hittar också många gemensamma nämnare i språksituationen för samer, meänkielispråkiga och romer. Det är lättare att driva språk- och andra minoritetsfrågor och förhandla med statsmakten om minoriteterna kan uppträda som en gemensam front. Såväl internationellt som nationellt samarbete sporrar och ger idéer till brobyggande mellan grupperna. Samarbetet visar myndigheterna att minoritetsgrupperna inte bara arbetar i eget intresse utan stödjer varandra enligt samma principer som de vill ha stöd från staten.

Internationellt minoritetssamarbete för ungdomar

Samarbete är viktigt även för minoriteternas ungdomsorganisationer. Det är intressant att träffas regelbundet och utbyta erfarenheter. Sverigefinska organisationer bör se till att skicka sverigefinska ungdomar till internationella ungdomsträffar, läger och möten. Det kan vara en omvälvande erfarenhet att upptäcka att det finns andra språkliga minoriteter och ungdomar i exempelvis Europa med liknande livssituation och funderingar kring samma identitetsfrågor som ungdomarna inom den egna minoriteten.

Viktigt att informera effektivt

Idag ordnas många olika typer av möten mellan minoriteter i Europa. Förutom ungdomsträffar rör det sig exempelvis om kulturevenemang och kurser. Europarådet och Europeiska unionen arrangerar konferenser och andra möten där man kan utbyta erfarenheter av minoritetsspråksarbete. Det är viktigt att sverigefinska organisationer, medier och databanker håller alla intresserade informerade om internationell stödverksamhet för språklig mångfald.

Samhället har ett ansvar – vad kan vi själva göra?

Sveriges regering har ratificerat internationella avtal som förpliktigar till stöd av minoritetsspråken. Enligt den nya minoritetslagen som trädde i kraft den 1 januari 2010 har finsktalande i förvaltningsområdet för det finska språket rätt att använda sitt eget språk i kontakter med myndigheterna. Minoritetspolitiken kräver emel-

lertid även att finskan liksom de övriga minoritetsspråken ska stödjas och att dess bevarande och utveckling tryggas i hela landet. Det är inte bara sverigefinnarna som ska stödja finska språket, utan Sveriges regering, länen, kommunerna och till och med enskilda svenskar, på samma sätt som de allmänna mänskliga rättigheterna till en viss del är allas ansvar.

Förskolan och skolan

Förskola och skolundervisning på det egna språket eller på båda språken är nödvändiga om man vill att barnens tvåspråkighet ska ligga på en hög nivå. Stödet hemifrån är viktigt för språkutvecklingen, men föräldrarna klarar inte ensamma att garantera barnets tvåspråkighet. Tvåspråkig uppfostran kräver åtminstone tre instanser, förskola, skola och hem, som måste stödja varandra i uppfostringsarbetet.

Omslag av en broschyr från Sverigefinska skolan i Eskilstuna
www.erk.se

Ett stort problem för sverigefinnarna är att utbudet av finskspråkig förskoleverksamhet och skolundervisning är för litet. På vissa orter finns privata förskolor och sverigefinska friskolor, men de kommunala förskolorna och skolorna ger i stort sett knappast något stöd till barnens tvåspråkighet. Ett barns språkkunskaper förbättras inte särskilt mycket av en timme modersmålsundervisning i veckan. Däremot kan barnets identitet stärkas i undervisningsgruppen och gruppen kan höja finskans status i barnets värld. Europarådets uppföljningskommitté har uppmanat Sveriges regering att förbättra sverigefinska barns möjligheter att få finskspråkig undervisning i den kommunala grundskolan.

Majoriteten kan ha svårt att förstå minoritetens behov, och därför måste minoriteterna ha möjlighet till egna skolor som inte är beroende av skiftande kommunalpolitiker och tjänstemän utan kunskaper i saken. Integrationspolitiken och bevarandet av minoritetsspråken står inte i motsats till varandra, men det är långt ifrån alla politiker och kommunala tjänstemän som har detta klart för sig.

Sverigefinnar måste på olika sätt försöka påverka sina barns skolsituation. Finskundervisningen är en verklig ödesfråga för sverigefinnarna: Det måste finnas

finskspråkiga i Sverige även i framtiden, och finskspråkighet kräver undervisning. Sverigefinska organisationer och webbplatser måste sprida aktuell information om förskolor och skolor med finskspråkig verksamhet.

Lärarna är grunden för undervisningen

Skolfrågan hänger nära samman med lärarutbildningen, och i dag saknas en tvåspråkig lärarutbildning i Sverige. Europarådet har riktat kritik mot Sverige för detta och krävt förbättringar. Sverigefinnarna har möjlighet att få hit utbildade lärare från Finland, men det mest praktiska och effektiva vore förstås om lärarna fick sin utbildning i Sverige.

Alla lärare som är verksamma i Sverige bör informeras om minoritetsgrupperna, deras språk och rättigheter. Lärarna är i sin tur skyldiga att undervisa alla elever i Sverige om minoriteterna och deras kulturer – det är en viktig del av attitydfostran – men långt ifrån alla lärarutbildningar på universitet och högskolor tar upp dessa frågor. Lärarutbildningen är en viktig förutsättning för att minoritetsspråken ska bevaras i vårt land.

Undervisning och forskning på högskolenivå

Även akademisk undervisning och forskning i finskan är viktig. Många sverigefinnar tillägnar sig sina kunskaper i finska eller bygger på dem genom att gå kurser på högskolenivå. Det är också viktigt med forskning inom de ämnen som är centrala för sverigefinnarna: språkbevarande, språkbyte, språklig revitalisering, hur finskan förändras i Sverige, tvåspråkighet och annat som direkt hänger samman med språket eller kulturen. Sverige har redan institutioner eller avdelningar med inriktning på både finska i Finland och på sverigefinska, och deras profiler kompletterar varandra. Vid vissa av dem inriktar man sig på kulturen i Finland medan andra lyfter fram sverigefinskheten och den sverigefinska kulturen.

Det är också viktigt att det görs jämförande internationella och nationella studier av minoriteternas situation och språkbevarande. Forskningsresultaten och erfarenheter från andra minoriteter ger nya idéer som kan komma till användning i arbetet för att bevara och revitalisera det finska språket.

Det finns många sätt att gynna finskans och den sverigefinska kulturens ställning på högskolenivå. Finska språket får inte förlora sitt fotfäste på universitet och högskolor utan måste tvärtom stärka sin ställning. Utöver själva språkundervisningen borde universiteten i Sverige starta finskspråkig utbildning inom andra områden.

Folkhögskolor och studiecirklar

Det finns sedan tidigare undervisning i finska vid folkhögskolor och i olika studiecirklar. Intresset för att studera finska ökar, och det behövs skraddarsydda kurser och nya typer av läromedel. Många som kan tala finska vill också lära sig skriva, och man borde därför förutom rena skrivarkurser också hålla grundkurser i skrivande. Samtidigt vill många som främst lärt sig skriftlig finska förbättra sin muntliga språkförmåga, och för detta ändamål behövs kurser i konversation.

Alla har dock inte möjlighet att studera på folkhögskola eller delta i studiecirklar i finska. Därför bör folkhögskolorna utveckla andra undervisningsmetoder, till exempel ”språkbadsläger” på några veckor eller webbkurser som man kan delta i oavsett var man bor.

De som förlorat sitt språk behöver effektivt stöd för att återerövra det, och bör erbjudas egna kurser. Samerna har ordnat sådana kurser, och under kurserna har man också diskuterat varför kursdeltagarna en gång tappade språket och varför de nu är dags att ta det tillbaka.

De som är intresserade av att lära sig språket bör vända sig till folkhögskolorna och studieförbunden och förhöra sig om möjligheterna. Det går säkert att ordna nya typer av kurser bara man kan hitta tillräckligt många intresserade.

Finska språket i medierna

Enligt den nuvarande minoritetspolitiken har medierna skyldighet att se till att minoriteterna får sin del av radions och televisionens programutbud. Studier visar att de sverigefinska programmen följs flitigt, men det är också viktigt att man skickar respons till dem som gör programmen. Sverigefinska organisationer måste också reagera på inskränkningar av det finskspråkiga programutbudet.

SR Sisuradio
www.sr.se/Sisuradio

SVT Uutiset
svt.se/uutiset

Ruotsin Suomalainen
www.ruotsinsuomalainen.com

Sheriffi
www.sheriffi.se

Liekki
www.liekki.se

I Sverige finns en finskspråkig nyhetstidning som kommer ut en gång i veckan, samt även en del specialtidningar och lokala föreningstidningar. Om vi vill stödja dem måste vi läsa och prenumerera på dem och sprida information om dem till andra.

Finskspråkig service i kommunerna

Kommunerna har gott om finskspråkig personal som skulle kunna erbjuda service även på finska, vilket också efterfrågas. Den finskspråkiga servicen kan så småningom komma att utökas, särskilt i kommuner som hör till det finska förvaltningsområdet men även i andra där många sverigefinnar bor. Det kräver dock att servicenivån diskuteras i olika sammanhang och att de som behöver servicen får hjälp att göra sina röster hörda. Den finskspråkiga äldrevården har redan utökats, och i många kommuner är man nöjda med just äldrevården.

Svenska kyrkans finskspråkiga verksamhet

Finska språket har en lång tradition inom Svenska kyrkan. Förutom de kyrkliga ceremonierna som vigslar, dop och begravningar ordnar en del församlingar även exempelvis barn- och ungdomsverksamhet, konfirmations- och sommarläger samt musikklubbar. Man kan höra sig för om vilken verksamhet församlingen erbjuder och föreslå nya aktiviteter.

Språkvård

Sverigefinskans fördel gentemot andra minoritetsspråk är att det sedan länge finns ett organ för finsk språkvård i Sverige. Sverigefinska språknämnden grundades år 1975 främst för att ägna sig åt språkvård, såsom att utveckla särskild terminologi för svenska behov. På senare år har nämndens verksamhet blivit mångsidigare och utökats framför allt mot samhällelig språkplanering och språkpolitik.

Sedan 2006 finns en helt ny språkvårdsorganisation. Då grundades den nya statliga myndigheten Språkrådet, som lyder under Institutet för språk och folkminnen,

SOFI. Dit hör språkvården av bland annat svenska, finska, meänkieli, jiddisch, romani och teckenspråk, vilket bidrar till att stärka den nationella språkpolitiken till stöd för den språkliga mångfalden i Sverige. Språkrådets finska språkvårdare ger råd i språkfrågor, gör upp ordlistor inom olika områden och vårdar det finska språket i Sverige.

Språkrådets finskspråkiga hemsida
www.sprakradet.se/suomi

Språkvårdens betydelse kan knappast överskattas. Om man vill att finska språket ska stärkas och få nya användningsområden i Sverige är det viktigt att se till att språket förblir funktionellt och att man vidareutvecklar ordförrådet med hänsyn till det svenska samhället. Det är också viktigt att lärare, journalister, översättare, andra som arbetar med språk och alla andra sverigefinnar vid behov kan få råd från språkvårdarna. För att skriftspråkets entydighet och kommunikativa kraft ska bevaras måste man se till att framför allt den skriftliga sverigefinskan inte fjärrar sig alltför långt från finskan i Finland.

Det är också viktigt att man inte ger de olika sverigefinska talspråkliga stilarna en negativ stämpel. Så länge man talar och lär sig finska i olika delar av landet under olika omständigheter kommer finskan att bevaras i Sverige, även om alla inte pratar på samma sätt som man gör i Finland. De som talar flytande finska måste också acceptera att alla inte behärskar språket lika bra och att finskan i Sverige naturligtvis inte låter precis som finskan i Finland.

Den som lär sig språket måste få ett positivt mottagande i finskspråkigt sällskap och uppmuntras att fortsätta med sina studier. Om en person som lär sig finska upplever sig få kritik eller till och med bli skrattad åt för sin språkförmåga kan personen övergå till att enbart använda svenska. En annan människas språkfärdighet måste respekteras, för språket är en del av vars och ens identitet, och de som vill måste erbjudas möjlighet att lära sig mer finska.

Viktigt att informera

Det är inte alla som nåtts av uppgiften om det finska språkets nya ställning, utan många ser fortfarande finskan enbart som ett bland ett par hundra invandarspråk utan särskilda rättigheter. Ett problem för många som efterfrågar service på det egna språket är att kommunerna inte alltid känner till minoritetspolitiken, utan

säger att resurserna måste gå till de grupper som har störst behov. Dit räknas inte sverigefinnarna, och de språkliga rättigheterna ses inte som viktiga om personen i fråga kan klara sig på svenska. Därför är det viktigt att sprida lättddistribuerad information om språkpolitikens innehåll till sverigefinnar. Den informationen kan vara till nytta när den som efterfrågar service på det egna språket tvingas argumentera för sin sak.

Kompensera bristen på statistik med egna kartläggningar

En praktisk svårighet är att man i Sverige inte registrerar modersmål eller etnisk tillhörighet, och därför inte heller har någon statistik om detta. Även om man på vissa orter försöker tillhandahålla finskspråkig service, är den svår att planera och utveckla när man inte vet hur många som behöver den. På samma sätt är det svårt att följa upp resultaten av minoritetspolitiska åtgärder när man inte vet hur många av de potentiellt intresserade som fått del av förbättringarna. Det räcker inte att veta antalet förskoleavdelningar om man helt saknar uppgifter om antalet sverigefinska barn i förskoleåldern.

Det är viktigt att ställa krav på en språkstatistik, om minoriteterna vill ha en sådan, men så länge det inte finns någon officiell statistik måste sverigefinnarna hitta egna sätt att kartlägga exempelvis antalet barn som vill ha finskspråkig undervisning på lokal nivå och på sikt också nationellt. Kanske kan man delvis ersätta officiell statistik med regelbundet återkommande webbenkäter.

Slutligen: Varför byter människor språk?

Assimilationspolitikens arv

Assimilationspolitiken har tidigare i många fall lett till att minoritetsbefolkningen bytt språk senast i skolåldern. Tidigare sade man till föräldrar att användandet av minoritetsspråket gjorde det svårare att lära sig svenska, och de uppmanades att byta språk även hemma. När tiderna förändrades och minoritetsspråken började ses som värdefulla var det många som hade svårt att anpassa sig till den nya situationen. Tidigare hade ju det egna språket framställts som något skamligt och negativt, och att nu få höra att det tidigare så föraktade språket plötsligt var ett värdefullt arv som man borde ha bevarat var närmast plågsamt. Det finns minoritetsrepresentanter som motsätter sig revitalisering av minoritetsspråk av just dessa skäl.

Många vill återerövra det finska språket

Å andra sidan finns det många vuxna som förlorat finskan, för vilka språkets förbättrade ställning i Sverige framstår som positiv, och som fått en starkare minoritetsidentitet. Många har börjat lära sig finska på nytt och ordnat finskundervisning för sina barn. Finskheten värderas allt högre bland de försvenskade finska släkternas efterkommande, inte minst i de gamla finnskogsområdena. I Norge har ett likadant uppsving redan skett. Många ättlingar till skogsfinnarna intresserar sig inte bara för förfädernas kultur utan också för deras språk.

Finskan är ett gammalt språk i Sverige

Sverigefinnarna har under de två senaste decennierna blivit mer och mer medvetna om det finska språkets långa historia i Sverige. Det finns mycket skrivet om sverigefinskhetsens historia, och man vet att det här och var i Sverige ”alltid” har talats finska. Även om de finskspråkiga i vissa områden övergått till svenska, exempelvis i finnskogarna, har finskan använts på annat håll, och det brukar sägas att finskspråkiga som flyttat hit i alla tider kunnat hitta andra finstalande här. Finskan har alltså en stark ”hemortsrätt” i Sverige, liksom samiskan och meänkieli, och många vill att finska språket och det finska kulturarvet ska bevaras som en naturlig del av det svenska samhället.

Även efter den officiella assimilationspolitikens upphörande har en del av sverigefinnarna bytt språk och kan idag bara svenska. Vad har fått dem, och vad får fortfarande så många att byta sitt språk mot ett annat? Och omvänt, ska inte alla ha rätt att byta språk om det sker av egen fri vilja?

”Tredjegerationsfenomenet”

Forskaren Nancy Dorian har undersökt just sådana frågor. Hon konstaterar att språkbyten som görs ”av fri vilja” sällan har med verklig valfrihet att göra. På många håll har man en negativ inställning till minoritetsspråken och deras användare oroar sig för att de och deras barn inte ska klara sig i samhället om de inte byter språk och talar majoritetsspråket även med barnen.

Samtidigt vet man att många bland språkbyternas barn eller barnbarn, när de slutligen har nått en trygg samhällelig position, börjar sakna sitt förlorade språk och rentav klandrar sina föräldrar för att inte ha gett dem färdigheter i minoritetsspråket. Dorian konstaterar att detta ”tredje generationsfenomen” är vanligt i hela världen. Även i Sverige finns många som vill lära sig sina föräldrars eller mor- och farföräldrars språk som vuxna. I det skedet är det betydligt svårare att lära sig språket, och det kan vara svårt att hitta lämpliga studieformer. Man borde därför se till att vuxna har tillgång till många olika möjligheter att lära sig det finska språket.

Det är alltså vanligt att intresset för det egna språket vaknar för sent, när språket redan är nästan eller helt borta. Det gör det ännu svårare att revitalisera och stärka språket, och minoritetsbefolkningen känner bitterhet över att samhället berövat dem på deras språk. Därför är det viktigt både för samhället och för oss sverigefinnar att sprida information om ”tredje generationsfenomenet” och försöka stärka språket medan det fortfarande används aktivt. Det saknas ingalunda möjligheter till detta, för finska används fortfarande relativt mycket i alla åldersgrupper.

En gemensam uppgift

Att lyfta fram finska språket förutsätter aktiva sverigefinnar. Det finns riksdagsledamöter som aktivt driver frågan om minoritetsspråken, men det kan vara svårare att få stöd av lokalpolitiker. Därför måste var och en av oss lyfta fram språkfrågorna i olika sammanhang, till exempel i förskolan och skolan, och på arbetsplatser.

”Jag tycker att jag är privilegierad med mina två språk i stället för att bara ha ett. Det viktigaste är att finskan ger mig så mycket glädje och att den länkar mig samman med släkten. Jag har också haft enorm nytta av finskan i mitt liv. På alla mina arbetsplatser har jag behövt kunna finska – några av mina arbeten skulle jag inte ha kunnat klara av eller ens få utan att kunna språket. Mitt liv skulle ha varit fattigare om jag inte hade haft finskan. Jag skulle säkert ha klarat mig ändå – utan finska – men mitt liv skulle inte ha varit lika rikt och roligt, det hade fattats något.”

Ung sverigefinne i Stockholm

Det finns också många sverigefinnar som är frustrerade efter att i årtal ha kämpat med myndigheter om exempelvis sina barns rätt till modersmålsundervisning. Man måste förstå att samma personer inte kan offra tid och kraft för finskans bästa i evighet, utan att nya aktiva måste komma till undsättning. Vi sverigefinnar är så många i Sverige att vi verkligen kan uträtta saker om vi försöker tillsammans!

Dokument

Språklag (SFS 2009:600), www.riksdagen.se

Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2009:724), www.riksdagen.se

Litteratur

Arnberg, Lenore: Tavoitteena kaksikielisyys. Multilingual Matters, Clevedon (1989).

Arnberg, Lenore: Så blir barn tvåspråkiga: Vägledning och råd under förskoleåldern
Wahlström & Widstrand (2004).

Baker, Colin: Barnets väg till tvåspråkighet: råd till föräldrar och lärare i förskola och grundskola (1996).

Börestam, Ulla & Huss, Leena: Språkliga Möten: Tvåspråkighet och kontaktlingvistik.
Studentlitteratur (2001).

Harding, Edith & Riley, Philip: Den tvåspråkiga familjen: en handbok i tvåspråkighet
(1993).

Huss, Leena: ”Sverige-finsk revitalisering - finns den?” I Hansson, Heidi, Kangassalo, Raija
& Lindmark, Daniel (red.): När språk och kulturer möts, ss. 44-62. Umeå (2002).

Lainio, Jarmo: Lapsista voi tulla kaksikielisiä aikuisia. Neuvoja monikielisille perheille.
Barn kan bli tvåspråkiga vuxna. Råd till flerspråkiga familjer. Mälardalens högskola (2007).

Skutnabb-Kangas, Tove: Tvåspråkighet. Lund: Liber Läromedel (1981).

Två språk eller flera? Råd till flerspråkiga familjer. Skolverket och Språkforskningsinstitutet
i Rinkeby (2002).

Kaksi tai useampia kieliä? Neuvoja monikielisille perheille. Kouluvirasto ja Rinkebyn
kielentutkimuslaitos (2002).

Växelvis på modersmål och svenska. Språk- och kunskapsutveckling för flerspråkiga barn
och ungdomar. Skolverket (2006).

Vuorotellen äidinkielellä ja ruotsiksi. Kielitaidon ja tietojen kehitystä monikielisille lapsille
ja nuorille. Skolverket (2006).

Webbadresser

Länsstyrelsen i Stockholms län

www.ab.lst.se

Minoriteternas webbplats

www.minoritet.se

Språkrådet

www.sprakradet.se

Sverigefinländarnas arkiv

www.arkisto.org

Sverigefinska riksförbundet

www.rskl.se

Sverigefinska ungdomsförbundet

www.rsn.nu

Sverigefinländarnas delegation

www.sverigefinne.nu

Europarådets ramkonvention för skydd av nationella minoriteter

www.coe.int/minorities

Europarådets stadga för landsdelsspråk eller minoritetsspråk

www.coe.int/minlang

Network to Promote Linguistic Diversity (NPLD)

www.npld.eu